

NECESSITAS CONSEQUENTIAE vs NECESSITAS CONSEQUENTIS

ΟΡΙΣΜΟΙ

‘Consequentia’ ονομάζουμε την ‘Σχέση Συνεπαγωγής’, δηλ. μία λογική ‘αιτιώδη’ σχέση ανάμεσα σε δύο προτάσεις ή σκέψεις « $p \rightarrow q$ », όπου το ‘ p ’ παράγει ως λογικό αποτέλεσμα το ‘ q ’.

‘Consequens’ ονομάζουμε την ‘Σχέση Συνεπαγομένου’, δηλ. μία επίσης λογική σχέση ανάμεσα σε δύο προτάσεις ή σκέψεις « $p \rightarrow q$ », όπου το ‘ q ’ εμφανίζεται ως το λογικό αποτέλεσμα του ‘ p ’.

‘Consequentia’ (Σχέση Συνεπαγωγής) και ‘Consequens’ (Σχέση Συνεπαγομένου) δεν είναι το ίδιο πράγμα. Μπορεί και στις δύο να εμφανίζεται ένα ‘ p ’ ως αίτιο και ένα ‘ q ’ ως αποτέλεσμα, αλλά η σχέση μεταξύ τους είναι εντελώς διαφορετική. Στην ‘Σχέση Συνεπαγωγής’ το ‘ p ’ είναι το λογικό αίτιο του ‘ q ’, οπότε και το ‘ q ’ είναι το λογικό αποτέλεσμα του ‘ p ’. Όμως στην ‘Σχέση Συνεπαγομένου’ το ‘ q ’ είναι το λογικό αποτέλεσμα του ‘ p ’, χωρίς να συνεπάγεται αναγκαστικά ότι και το ‘ p ’ είναι το λογικό αίτιο του ‘ q ’. Για να το πούμε ίσως πιο καθαρά: Στην ‘Σχέση Συνεπαγωγής’ έχουμε ένα λογικό αίτιο ‘ p ’, το οποίο επιφέρει κατ’ ανάγκην και ένα επίσης φυσιολογικό αποτέλεσμα ‘ q ’. Όμως στην ‘Σχέση Συνεπαγομένου’ έχουμε ένα λογικό αποτέλεσμα ‘ q ’, το οποίο δεν έχει ως φυσιολογικό αίτιο το ‘ p ’.

‘Necessitas Consequentiae’ (Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής) έχουμε, όταν μία απλή σχέση ‘Συνεπαγωγής’ θελήσουμε να την εκφράσουμε με την μορφή της ‘Αναγκαιότητας’. Για παράδειγμα αν θελήσουμε να συνδέσουμε λογικά τις προτάσεις: ‘Έχω γρίπη’ και ‘Έχω πυρετό’ με την μορφή « $p \rightarrow q$ », θα διαπιστώσουμε ότι και ο ‘πυρετός’ είναι το φυσιολογικό αποτέλεσμα της ‘γρίπης’, αλλά και η ‘γρίπη’ είναι επίσης και το φυσιολογικό αίτιο του ‘πυρετού’. Σ’ αυτήν την μορφή σχέσεως των ‘ p ’ & ‘ q ’, επειδή και τα δύο μέλη είναι ‘φυσιολογικά’, η σπουδαιότητα πέφτει στην ίδια την ‘Συνεπαγωγή’, γι’ αυτό η έννοια της ‘Αναγκαιότητας’ πρέπει βγει έξω από τον Υποθετικό Λόγο, και μάλιστα να προταχθεί, όπως:

- 1 «Είναι Αναγκαίο το εξής: Αν έχω γρίπη $\rightarrow$ έχω πυρετό», ή αλλιώς «Πρέπει ($p \rightarrow q$)»

‘Necessitas Consequentis’ (Σχέση Συνεπαγομένου) έχουμε, όταν μια απλή σχέση ‘Συνεπαγομένου’ την διατυπώσουμε με την μορφή της ‘Αναγκαιότητας’. Για παράδειγμα υποθέστε ότι κάποιος φίλος σας θα επισκεφθεί την Ρώμη, και εσείς θέλετε να συνδέσετε λογικά τις εξής δύο προτάσεις που θα του πείτε: «Θα πας στην Ρώμη» και «Να επισκεφθείς το Κολοσσαίον» με την μορφή « $p \rightarrow q$ », όπου θα προσθέσετε και την έννοια της ‘Αναγκαιότητας’. Τότε θα διαπιστώσετε ότι μπορεί όντως το «Να επισκεφθείς το Κολοσσαίον» να είναι ένα φυσιολογικό αποτέλεσμα του ‘Θα πας στην Ρώμη’, αλλά το ‘Θα πας στην Ρώμη’ δεν είναι το φυσιολογικό αίτιο του ‘Να επισκεφθείς το Κολοσσαίον’, διότι ο φίλος σας δεν σημαίνει ότι πάει στη Ρώμη για να δει τις αρχαιότητες της περιοχής, αλλά για κάποιους άλλους δικούς του λόγους. Στην προκειμένη περίπτωση η έννοια του ‘πρέπει’ θα μπει εμπρός από την δεύτερη πρόταση, δηλ. την απόδοση:

- 2 Αν πας στην Ρώμη $\rightarrow$ Πρέπει να επισκεφθείς το Κολοσσαίον

Ο τύπος της ‘Λογικής’ που αποτυπώνει τις δύο αυτές διαφορετικές σχέσεις είναι για με την ‘Necessitas Consequentiae’ (Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής):

$$\Box (p \rightarrow q)$$

όπου φαίνεται πως η έννοια της ‘Αναγκαιότητας’ προτάσσεται όλου γενικώς του Υποθετικού Λόγου (στο τυπικό της ‘Λογικής’ το σύμβολο « $\Box$ » αποτυπώνει την ‘αναγκαιότητα’). Και ο τύπος της ‘Λογικής’ που δείχνει την ‘Necessitas Consequentis’ (Αναγκαιότητα Συνεπαγομένου):

$$p \rightarrow \Box q$$

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ & ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ 'ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ':

Για να καταλάβετε καλύτερα την σοβαρή διάκριση μεταξύ 'Αναγκαιότητας Συνεπαγωγής' και 'Αναγκαιότητας Συνεπαγομένου', πρέπει να πούμε ότι η 'Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής' παρουσιάζει την έννοια του 'πρέπει' ως ένα υποχρεωτικό και εξαναγκαστικό από εξωτερικές συνθήκες αίτιο, ενώ η 'Αναγκαιότητα Συνεπαγομένου' παρουσιάζει την έννοια του 'πρέπει' ως ένα εσωτερικό αίτιο που το καθιστά υποχρεωτικό στον εαυτό του το ίδιο το υποκείμενο. Δείτε τα ακόλουθα παραδείγματα, και θα καταλάβετε καλύτερα τι εννοούμε:

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 1ο: *Θέλετε να συνδέσετε με την έννοια του 'πρέπει' τις εξής δύο προτάσεις 'Αν δούμε τον τροχονόμο να μας κάνει σήμα, να σταματήσουμε το αυτοκίνητο'.*

3. Ως 'Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής' (*Necessitas Consequentiae*):

Πρέπει: Αν δεις τον τροχονόμο να σου κάνει σήμα, να σταματήσεις το αυτοκίνητο

4. Ως 'Αναγκαιότητα Συνεπαγομένου' (*Necessitas Consequentis*):

Αν δεις τον τροχονόμο να σου κάνει σήμα, πρέπει να σταματήσεις το αυτοκίνητο

Στην πρόταση (3) η έννοια του 'πρέπει' εμφανίζεται σαν αποτέλεσμα μιας 'αναγκαιότητας' επιβεβλημένης εξωτερικά από τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, ενώ στην πρόταση (4) η έννοια του 'πρέπει' εμφανίζεται ως αποτέλεσμα μιας 'δικής σου' προσωπικής (ηθικής) υποχρέωσης.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 2ο: *Θέλετε να συνδέσετε με την έννοια του 'πρέπει' τις εξής δύο προτάσεις 'Αν πάρω αύξηση, θα ευχαριστήσω τον προσωπάρχη'.*

5. Ως 'Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής' (*Necessitas Consequentiae*):

Πρέπει: Αν πάρω αύξηση, να ευχαριστήσω τον προσωπάρχη της εταιρείας.

6. Ως Αναγκαιότητα Συνεπαγομένου' (*Necessitas Consequentis*):

Αν πάρω αύξηση, πρέπει να ευχαριστήσω τον προσωπάρχη της εταιρείας.

Στην πρόταση (5) η έννοια του 'πρέπει' βρίσκεται έξω από εμένα, στον κανονισμό της εταιρείας, σύμφωνα με τον οποίον 'όποιος παίρνει αύξηση, πηγαίνει την άλλη μέρα και ευχαριστεί τον προσωπάρχη'. Αντιθέτως στην πρόταση (6) η έννοια του 'πρέπει' βρίσκεται μέσα σε εμένα τον ίδιο, προέρχεται από την δική μου 'ηθική'.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 3ο: *Θέλετε να συνδέσετε με την έννοια του 'πρέπει' τις εξής δύο προτάσεις 'Αν κερδίσω το λαχείο, θα δώσω τα μισά σε ένα φιλανθρωπικό ίδρυμα'.*

7. Ως 'Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής' (*Necessitas Consequentiae*):

Πρέπει: Αν κερδίσω το λαχείο, να δώσω τα μισά σε ένα φιλανθρωπικό ίδρυμα.

8. Ως Αναγκαιότητα Συνεπαγομένου' (*Necessitas Consequentis*):

Αν κερδίσω το λαχείο, πρέπει να δώσω τα μισά σε ένα φιλανθρωπικό ίδρυμα.

Στην πρόταση (7) η έννοια του 'πρέπει' βρίσκεται έξω από εμένα, και κυρίως σε μία εξωτερική δέσμευση που έχω κάνει εδώ και καιρό, ή σε μία υπόσχεση που έχω δώσει. Αντιθέτως στην πρόταση (8) η έννοια του 'πρέπει' βρίσκεται μέσα σε εμένα τον ίδιο, προέρχεται από την δική μου 'ηθική'. Δεν έχω καμία εξωτερική δέσμευση, αλλά έτσι αισθάνομαι.

Η ΣΥΓΧΥΣΗ ΜΕΤΑΞΗ ‘ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑΣ ΣΥΝΕΠΑΓΟΜΕΝΟΥ’ & ‘ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑΣ ΣΥΝΕΠΑΓΩΓΗΣ’:

Νομίζω ότι τώρα καταλαβαίνετε πλήρως πόσο μεγάλη σύγχυση γίνεται σε πολλές προτάσεις, όταν ενώ θέλουμε να εκφράσουμε μία έννοια ως ‘Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής’, τελικά βάζουμε την έννοια του ‘πρέπει’ στην δεύτερη πρόταση, δηλ. στην απόδοση της υπόθεσης, ενώ αν και θέλουμε να εκφράσουμε μία έννοια ως ‘Αναγκαιότητα Συνεπαγομένου’ βάζουμε την έννοια του ‘πρέπει’ εμπρός από ολόκληρο τον υποθετικό λόγο. Συνεπώς αν θέλουμε να έχουμε στον λόγο μας την έννοια του ‘πρέπει’ ως ‘Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής’, τότε θα φτιάχνουμε το σχήμα « $\Box(p \rightarrow q)$ », ενώ αν θέλουμε να έχουμε την έννοια του ‘πρέπει’ ως ‘Αναγκαιότητα Συνεπαγομένου’, θα έχουμε το σχήμα « $p \rightarrow \Box q$ ».

Υπάρχουν όμως και προτάσεις όπου δεν έχουμε την ελευθερία επιλογής να φτιάχνουμε είτε την μία είτε την άλλη σχέση, αλλά με βάση το νόημα των προτάσεων μας επιβάλλεται η μία εκ των δύο.

Η ‘Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής’ υποχρεωτικά σε μία πρόταση « $\Box(p \rightarrow q)$ »:

Στην πιο κάτω πρόταση δεν υπάρχει δυνατότητα επιλογής, αλλά η ‘Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής’ είναι υποχρεωτική:

9. «Πρέπει: Αν έχω γρίπη $\rightarrow$ να έχω πυρετό», ή « $\Box p \rightarrow q$ »

Η πρόταση (9) δεν έχει άλλη επιλογή, παρά να εφαρμόσει την έννοια του ‘πρέπει’ ως ‘Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής’, κι αυτό διότι η αιτιώδης σχέση ανάμεσα στα « $p \rightarrow q$ » είναι ‘εξωτερική’. Αν εφαρμοστεί εδώ η έννοια του ‘πρέπει’ ως ‘Αναγκαιότητα Συνεπαγομένου’, τότε θα έχουμε το παράλογο πως ο ‘πυρετός’ εμφανίζεται ως ένα αποτέλεσμα που ο ‘ίδιος’ ο πυρετός επιβάλλει. Δείτε ακόμη μία πρόταση όπου επιβάλλεται η ‘Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής’:

10. «Πρέπει: Αν το νερό βράζει στους $100^\circ \rightarrow$ το νερό γίνεται ατμός», ή « $\Box p \rightarrow q$ »

Η πρόταση (10) πρέπει υποχρεωτικά να εφαρμόσει την ‘Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής’, διότι ο ‘ατμός’ παράγεται λόγω εξωτερικού αιτίου. Δεν είναι στην επιλογή του ‘ατμού’ αν θα εμφανιστεί ή όχι στους 100° βράσης, αλλά είναι αποτέλεσμα εξωτερικής και φυσιολογικής αναγκαιότητας.

Η ‘Αναγκαιότητας Συνεπαγομένου’ υποχρεωτικά σε μία πρόταση « $(p \rightarrow \Box q)$ »:

Δείτε τώρα μία πρόταση, όπου η έννοια του ‘πρέπει’ υποχρεωτικά οφείλει να εμφανιστεί ως ‘Αναγκαιότητα Συνεπαγομένου’:

11. «Αν πας στην Ρώμη $\rightarrow$ πρέπει να επισκεφθείς το Κολοσσαίον» ή « $(p \rightarrow \Box q)$ »

Η πρόταση (11) οφείλει να παρουσιάσει την έννοια του ‘πρέπει’ ως αποτέλεσμα προσωπικής επιλογής του ίδιου του επισκέπτη, και δεν υπάρχει καμία εξωτερική αιτία η οποία να του επιβάλλει την επίσκεψη στο Κολοσσαίον. Δείτε μία ακόμη πρόταση, όπου η έννοια του ‘πρέπει’ υποχρεωτικά οφείλει να εκφραστεί με την μορφή της ‘Αναγκαιότητας Συνεπαγομένου’:

12. «Αν ο X σου κάνει δώρο στα γενέθλιά σου, $\rightarrow$ πρέπει να του κάνεις κι εσύ στα δικά του» ή « $(p \rightarrow \Box q)$ »

Στην πρόταση (12) η έννοια του ‘πρέπει’ προκύπτει από ένα εσωτερικό ηθικό κώδικα του υποκειμένου της προτάσεως, και δεν έχει καμία σχέση με έξωθεν δεσμευτικές προειλημμένες αποφάσεις.

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ DESCARTES

Σκεφτείτε για λίγο την γνωστή σε όλους μας πρόταση του Descartes: «*Cogito ergo sum* = Σκέπτομαι άρα υπάρχω», και προσπαθήστε να την επαναδιατυπώσετε προσθέτοντας σ' αυτήν την έννοια του 'πρέπει'. Πού θα έπρεπε να βάζατε την έννοια αυτήν; Έχετε την ελευθερία επιλογής, ή όχι; Ας κάνουμε και τις δύο επιλογές, για να δούμε τι αποτελέσματα έχουμε:

13. «Πρέπει: *Αν σκέπτομαι* $\rightarrow$ *να υπάρχω*»
14. «*Αν σκέπτομαι* $\rightarrow$ *πρέπει να υπάρχω*»

Στην πρόταση (13) βάλαμε την έννοια του 'πρέπει' στην σχέση « $\Box(p \rightarrow q)$ », που σημαίνει ότι φτιάξαμε μια '*Necessitas Consequentiae*', δηλ. μία 'Αναγκαιότητα Συνεπαγωγής'. Μ' αυτήν την σχέση δίνουμε την εικόνα πως η έννοια του 'πρέπει' βρίσκεται έξω από την δική μας σφαίρα επιλογής, και ότι ακουμπά πάνω σε ένα παγκόσμιο φυσικό νόμο που λέει ότι '*αν ένας νους μπορεί και σκέπτεται, τότε υπάρχει*'. Και όντως πράγματι κάναμε σωστά, γιατί αυτή η *συνεπαγωγή* γίνεται χωρίς την δική μας ευθύνη. Αν δούμε τώρα τι κάναμε στην πρόταση (14) θα εκπλαγούμε, διότι βάζοντας την έννοια του 'πρέπει' στην λογική του σχήματος « $p \rightarrow \Box q$ » και φτιάχνοντας μία '*Necessitas Consequentis*', δίνουμε την εντύπωση ότι αυτό το 'πρέπει' είναι αποτέλεσμα μιας δικής μας προσωπικής επιλογής, ότι δηθέν προέρχεται από μία δική μας ηθική ή λογική αναγκαιότητα, πράγμα που είναι πέρα ως πέρα λάθος.